ИСТИРАҺӘТ СӘҺИФӘСИ

МАВЗОЛЕЈДӘ

Гышын шахтаһы чағы,
Һара бахсан думандыр.
Һава елә сәртдир ки,
Дашы дондурачагдыр.
Инсанлар дәстә-дәстә,
Инсанлар ахын-ахын,
Ленин мавзолејинә
Үз гојуб узаг, јахын.
Инсан сели, дәрјасы
Арвадлы, ушаглыдыр.
Гочалы, чаванлыдыр.
Бәрә бир өлкәдәндир,
Бәрә бир униваллыдыр.
Марагла бахырам мән
Бу инсан дәнизинә.
Һамынын бир гәм, кәдәр
Гонубдур бәнизинә.
Мәнимлә бир сырада
Дүшүнүр гара зәнчи.
Мин арзу, мин һәвәслә
Сүзүрәм һеј о кәнчи.
Гәсбкарлар зүлмүндән
О, синәси дағлыдыр.

Мәһәббәти, арзусу
Јурдумуза бағлыдыр.
Гәлби толаш ичиндә
Әтрафа гәмли бахыр.
Иличин түрбәсинә
Көзләри нәмли бахыр:
Өлмәјәјди каш Ленин,
Пәнаһыдыр һәр елин!
Көрдүм гара көзләри
Нечә дә алоблудур.
Тәзәчә азад олмуш
Африканын оғлудур.
Өзү чаван олса да
Сачларына дүшүб дән.
Достландыг. Фәхр илә
Чыханда мавзолејдән.
Данышдыгча анладым
Гәлбинин хитабыны:
Өз дилинә чевириб
Ленинин китабыны!..

Чәфәр МЕҺДИ,
мүәллим.

МӘКТӘБ ВӘ ҺӘЈАТ

Сиз елә һеј һәмишә дејирсиниз: мәктәб вә һәјат, мәктәб вә һәјат. Чох көзәл. Бәс дејирсиниз ки, бунларын арасында нә фәрг вар ки. Еләми? Чох көзәл, мән дә фәрги изаһ едим, сиз дә билин.

Һамы кими мән дә мәктәбдә охујурдум... Анчаг бир гәдәр нәдәнсә идим. Кеф стуллары атырдым... Ушаг идим, нә едим?

Бир дәфә мүәллим үзүнү синифдәки ушаглара тутуб чиддә тәрздә соруушду:

—Пәнчәрәнин шүшәсини ким сындырыб?

Һамы сусду, һеч кәс јериндән белә тәрпәнмәди. Мән дә ајага галхыб дедим:

—Мән сындырмышам!

Буну дејиб јеримдә отурдум. Хәјалымдан кечди ки, һә, инди көр һалым нечә олачаг! Мүәллим исә нәвазишлә мәнә бахды вә башымы сығаллајыб деди:

— Афәрин, Никитин! Тәгсирини бојнуна алмага кишилијин чатыр.

Вәссалам.

Бир дәфә физика кабинетиндә чиһазлардан бири сынмышды. Буну көрән мүәллим һирслә соруушду:

—Чиһазы ким сындырыб?

Ушагларын һамысы динмәз-данышмаз олмады. Дөзмәдим. Ајага галхыб өзүмдән разы һалда чәкинмәдән дедим:

—Мән сындырмышам!

Дүшүнүрдүм ки, вај инди мәним һалыма! Мүәллим исә мүлајимлә мәнә бахыб дилләнди:

— Афәрин, Никитин! Тәгсирини бојнуна алмага кишилијин чатыр.

Вәссалам.

Бир дәфә идман залында кичик чиб бычагы илә дөшәји чырдым. Дөшәјин чырылдығыны көрән мүәллим һирслә соруушду:

—Дөшәји бу нә ким чырыб?

Һамы күнә сусду. Мән исә шәстлә габага чыхыб дедим:

—Дөшәји бу нә мәндән башга ким сала биләр ки!..

Һамы дүшүндү: Көрәсән нә олачаг?

Мән исә билирдим ки, һеч нә олмајачаг. Белә дә олду. Мүәллим әлини чијнимә вуруб деди:

—Афәрин, Никитин! Тәгсирини бојнуна алмага кишилијин чатыр.

Бәли, илләр кечди. Мәктәби битирдим вә һәјата гәдәм гојдум. Бир дәфә тәһәр бир шүшә вурдум. Һә, бу мәктәб. Инди исә һәјатдан данышым. Бир дәфә универмагын витринин шүшәсини сындырдым. Чамаат јығышды. Сонра јенә соруушдулар: «Ким сындырыб?» Чаваб верән олмады.

Милис ишчиси соруушду:

—Бу шүшәни ким сындырыб?

—Мән сындырмышам!

Милис ишчиси үз-көзүнү туршудуб деди:—Дүш габагыма!

Сонра стол архасына кечди... дым, чәзаны чәкдим. Бу да һәјат. Көрүрсүнүз, демәли, мәктәблә һәјат арасында јерлә көј гәдәр фәрг вар. Сиз исә дејирсиниз ки, нә фәрг вар. Бу да сизин суалыныза чаваб!..

Александр ШАРГОРОДСКИ.

Тәрчүмә едәни:
Әләскәр ГУРБАНОВ.

С. ВУРҒУНУН АРХИВИ

Азәрбајчан халгынын көркәмли шәхсләри һаггында о гәдәр кениш вә әтрафлы данышылыб ки, јени сөз демәк үчүн мүтләг онларын шәхси сәнәдләриндән, автографларындан вә с. истифадә етмәк лазым кәлир. Азәрбајчан ССР ЕА Республика Әлјазмалары Фондуну бу чәһәтдән билик хәзинәси адландырмаг даһа доғрудур. Чүнки бурада Азәрбајчан халгынын көркәмли шаирләринин, јазычыларынын, бәстәкарларынын, актјорларынын вә с. шәхси архивләри мүһафизә олунур. Белә архивләрдән бири дә Азәрбајчан ССР халг шаири С. Вурғуна мәхсусдур. Тәәссүф ки, шаирин архивиндә әсәрләринин һамысынын автограф әлјазмасы јохдур. Бир сыра сәнәдләр чатышмыр.

С. Вурғунун архивиндә 1.500-дән артыг адда сәнәдләр мүһафизә едилир. Сәнәдләр сырасында әсас јерләрдән бирини шаирин бир ичтимаи вә дөвләт хадими кими сәфәрләрин нәтичәси олан хатирәләри тутур. 1951-чи илдә совет мәдәнијјәт хадимләринин нүмајәндә һеј'әтилә бирликдә Болгарыстана сәфәри, Муған дүзүндән, хүсусән Астраханбазардан алдығы тәәссүрат, 1936-чы илдә Азәрбајчан нүмајәндәләри илә бирликдә Кремлдә олмасы вә дөвләт, партија хадимләри илә көрүшү һаггында шаирин хатирәләри нәзәр-диггәти чәлб едир.

Бунларын бир гисми автограф, дикәр һиссәси макина чапыдыр. Јазычынын архивиндә әсас јери, әлбәттә, онун ше'рләри, поемалары вә драм әсәрләри тутур. Бурада 100-дән артыг ше'рин автографы вардыр. «Ајкүн», «Ајын әфсанәси», «Бакынын дастаны», «Бәсти», «Бөјүк күнләр», «Гәһрәманын һүнәри», «Заманын бајрагдары», «Зәнчинин арзулары», «Јазла гышын дејишмәси», «Кәләчәк күнләр», «Минкәчевир», «Муған», «Муған гызы», «Өлән мәһәббәт», «Өлүм күрсүсү» поемаларынын автографлары вә бир сыра поемаларынын макина чапы нүсхәләри бурададыр.

«Инсан» драмасынын автограф нүсхәси үзәриндә мүәллиф тәрәфиндән бир сыра тәсһиһләр едилмишдир. Бу нүсхә С. Вурғунун 1963-чү илдә чап едилмиш «Әсәрләр»индәки нүсхә илә мугајисә едиләркән бир сыра фәргләр мејдана чыхмышдыр. Бу да ону көстәрир ки, һәмин әлјазмасы әсәрин илк вариантларындандыр. Драманын мүхтәлиф нүсхәләриндән пәракәндә парчалар да сахланылыр.

Тәәссүф ки, архивдә «Вагиф» драмынын автограф нүсхәси јохдур. Анчаг бу әсәрин Азәрбајчан вә рус дилләриндә макина чапы вардыр.

«Фәрһад вә Ширин» әсәринин автограф нүсхәси дә мөвчуддур. Бурада да чатышмајан һиссәләр олдуғу үчүн әсәри там һесаб етмәк олмаз. Пјесин рус дилиндә макина чапы, «Ханлар» драмынын илк нүсхәсинин автографы вә макина чапы нүсхәләри дә архивдәки гијмәтли материаллар сырасындадыр.

Архивдә шаирин мүхтәлиф саһәләр үзрә мәгаләләри кениш јер тутур.

Шаирин мә'рузә вә чыхышлары да мараглыдыр. Мүхтәлиф мәсәләләрә һәср едилмиш бу чыхышлар әдәбијјатымызын мүһүм проблемләринә һәср едилмишдир. Архивдә мүәллифин 40-а јахын белә мә'рузә вә чыхышынын орижинал нүсхәләри вардыр.

С. Вурғунун мүхтәлиф тәшкилатлара вә шәхсләрә јаздығы 26 мәктуб да өз мәзмунларына көрә диггәти чәлб едир. Мәсәлән, Азәрбајчан КП МК-ја јаздығы мәктубунда С. Вурғун «Инсан» пјесинин фәлсәфи консепсијасынын јанлыш таныг едилмәсинә гаршы чыхыр. Бу нөв мәктублар 1946—48-чи илләрә аиддир.

Белинскинин өлүмүнүн 100 иллији илә әлагәдар көрүлән ишләр һаггында А. Фадејевә јаздығы мәктуб да архивдә сахланылыр.

1969-чу илдә шаирин гардашы М. Вәкилов чохдан бәри мүһафизә едиб сахладығы, С. Вурғунун она вә онун С. Вурғуна јаздығы мәктублары архивә әлавә етмәк үчүн фонда бағышламышдыр.

Бу мәктублар өз мәзмунларына көрә чох мараглыдыр.

1927—1928-чи илләрдә С. Вурғунун гардашына јаздығы мәктубларда кәнчлик илләриндә мүхтәлиф һәјат һадисәләри вә хүсусилә мәһәббәт, јарадычылыг мәсәләләринә, партија истигамәтинә мүнасибәти һаггында чошғун кәнчлик һиссијјатыны әкс едән парчалар вар ки, онлардакы һәјат ешгини сакит үрәклә, лагејдликлә охуја билмирсән. Бунларда шаир һәмин дөврдә јаздығы мүхтәлиф ше'рләриндән дә бәһс едир. Шаирин кәнчлик дөврүнү өјрәнмәк үчүн бу мәктубларын әһәмијјәти бөјүкдүр.

1942—1943-чү илләрдә јаздығы мәктубларда шаир Москва сәфәриндән, дөвләт һимни јазылмасы мәсәләсиндән, јени әсәрләриндән, ашыг Мирзәнин јарадычылығындан вә с. данышыр.

Меһдиханын С. Вурғуна јаздығы мәктубларда шаирин һәјат һадисәләринә мүнасибәтиндән, кәнчлик дүшүнчәләри, шаирин ингилаби мөвзулара мүнасибәти, пролетар әдәбијјаты проблеми вә с. мәсәләләрдән бәһс едилир.

Наири Зарјан С. Вурғуна јаздығы мәктубунда ермәни јазычыларынын Азәрбајчанда нәшр олунан мәчмуәсинин чапдан чыхмасы мүнасибәтилә тәшәккүрүнү билдирир.

Шәхсијјәтинә аид сәнәдләр бөлмәсиндә шаирә мәхсус арајышлар, вәсигәләр, бурахылыш вәрәгәләри, мандатлар, дә'вәтнамәләр, тә'лигәләр вә с. сахланылыр.

200-дән чох мүхтәлиф шәһәрләрдән көндәрилән тә'лигәләрин әксәријјәти С. Вурғунун әсәрләри илә әлагәдардыр.

Јарадычылығынын бир һиссәсини бәдии тәрчүмә мәсәләсинә һәср етмиш С. Вурғун Низаминин «Лејли вә Мәчнун», «Хосров вә Ширин», Пушкинин «Јевкени Онекин» әсәрләрини бөјүк мәһәббәт вә көркин әмәк сајәсиндә доғма дилимиздә сәсләндирә билмишдир.

Архивдәки бу сәнәдләр дә чох гијмәтлидир. Кирејевдән, Константин Симоновдан, С. Рүстәмдән, Н. Тихоновдан, Туғановдан, Турсуновдан, Фаруг Абдуллаедан, Ч. Хәндандан, Һ. Араслыдан, Һ. Меһдидән, Чернышевскинин нәвәси Нина Чернышевскајадан вә дөврүн башга көркәмли шәхсләриндән С. Вурғуна чохлу мигдарда мүхтәлиф мәзмунлу мәктублар көндәрилмишдир. Әдәбијјат проблемләри шаири дөврүнүн әдәби сималары илә сых бағламышдыр. Литва јазычысы А. Бекслов С. Вурғуна јаздығы мәктубунда шаирин халглар арасында севилмәсиндән данышыр. Онун јарадычылығына јүксәк гијмәт верир вә халг шаири ады алмасы мүнасибәтилә ону тәбрик едир.

Үмумијјәтлә гејд етмәк лазымдыр ки, С. Вурғунун архиви шаирин һәјат вә јарадычылығы илә әтрафлы таныш олмаг үчүн зәнкин вә мүһүм мәнбәдир.

М. ПАШАЈЕВА,
Азәрбајчан ССР ЕА Республика Әлјазмалары Фондунун елми ишчиси.

Дағлы гызын тојунда

Нәләр дүшүнүрдү тәнтимиш көјләр?
Хәјала кетмишди гочаман палыд.
«Кәлин атланды»ја бәнд ипиш көјләр,
Илдырым кишнәди, һөнкүрдү булуд.

Әләнди көзләрдән јаш килдир-килдир,
Гардаш овундурду өз анасыны.
Дағын башындакы булуд дејилди
Долан көзләриди гыз анасынын.

Тәзә бәј тәлашла бојланыр көјә,
Дарајыр көһләнин ағ јалларыны.
Дағ гызы дағлардан кетмәсин дејә,
Сел јујуб апарды дағ јолларыны.

Адәт гојмајыр ки, көмәјә кәлсин,—
Оғланын көксүндә чырпыныр үрәк.
Дағлы көзәлијлә евләнән кәсин
Гәлби дә, сәбри дә дағ олсун кәрәк!

Рафиг ЈУСИФОҒЛУ,
Сумгајыт.

ХАЧМАЗ

Көзәллик ичиси көј көзлү Хәзәр
Өпәр ана кими сәһәрләр сәни.
Һүснүнү охшајар, көксүнү бәзәр
Дүзүн тәр лаләси, бағын сүсәни.

Гојнуну кәзмишәм мән гарыш-гарыш,
Һәр зәррә торпағын бир инчи, бир лә'л.
Күлүнү солдура билмәз боран, гыш,
Кәлән хош күнләрә тәмәлсән, тәмәл.

Өлмәз арзуларла дөјүнүр үрәк
Мин дон кејиндикчә торпағын, дашын.

Марија, Мәһјәддин, Ағагулу тәк
Оғлунла, гызынла учалыб башын!..

Чәтирли чинарлар, һүндүр говаглар
Кениш јолларына бир јарашыгдыр.
Көр нечә бәхтијар бир дөвранын вар
Кечә дә һәр јерин нурдур, ишыгдыр.

Долар нәғмә илә кениш чөл, чәмән,
Һәмишә күл ачар өмрүмүн јазы.
Билсәниз нә гәдәр шадланырам мән
Бәхтијар көрәндә көзәл Хачмазы!..

Нәчимә БАБАЈЕВА,
мүәллим.

СЕВКИ МӘКТУБУ

Бир севки мәктубу көндәрдин мәнә,
Демәк бир дүнјаны бағышладын сән.
Сандым ки, бир ешгин, севкинин дејил,
Дүнјанын јолудур гәлбимдән кечән.

Бүкүлү бир кағыз... Онун ичиндә
Мәним көрмәдијим бир дүнја вармыш.
Мәһәббәт сирлидир, онун әлијлә
Дүнјаны кағыза бүкмәк олармыш.

Мәдәт ӘЈЈУБОҒЛУ.

БУ ДАҒЛАРЫН

Гартал енмәз зирвәсиндән,
Дашлар учар гыј сәсиндән,
Әтир кәләр нәфәсиндән
Баһар вахты бу дағларын.

Селләр ахар даша-даша,
Думан енәр Һачадаша,
Сәһәр-ахшам јамачындан
Өрпәјини сәрәр даша,
Күләр бахты бу дағларын.

Јухусундан дуруб чобан,
Сөкүлмәмиш гырмызы дан.

Нәғмә ахды бу дағларын.

Кәсди јағыш, сусду боран,
Гучағына көчдү аран.
Һәвәсилә шаир Имран
Учачагды бу дағларын.

Имран ГЫРХГЫЗЛЫ.
Лачын.

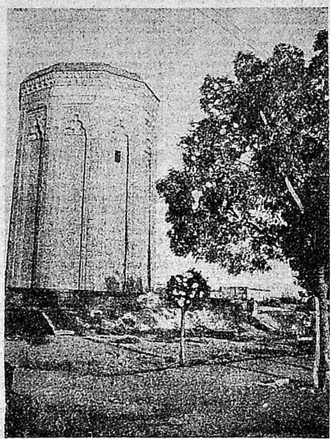

Нахчыван. Мө'минәхатын мәгбәрәси. Бураја тез-тез мухтар республиканын мәктәблиләри екскурсијаја кәлирләр.

Фото Ф. Бағыровундур.

Мараглы әһвалатлар

КӨЈДӘНДҮШӘН МЕШӘ

Канада Мешә Тәсәррүфаты Институту мешә салмаг үчүн шитилләри тәјјарәдән әкмәји мәсләһәт көрүр. Белә ки, назик диварлы сынаг бору пистонлара јарыја гәдәр торпаг долдурулур. Шитилләрин көк тәрәфи ораја басдырылыр. Онларын дикәр учу исә пистондан кәнара чыхарылыр.

Шитил басдырылмыш пистонлары тәјјарәјә јүкләјиб әкиләчәк саһәләрә көјдән атырлар. Сүр'әтлә јерә енән пистонларда әкилмиш шитилләрин көк тәрәфи шагули ох кими јерә тәрәф истигамәтләнир вә дүшән кими торпаға санчылыр. Зәрбәдән пистонларын назик гаты чатлајыр. Һәмин чатламыш јерләрдән кәләчәк мешә ағачларынын көкләри инкишаф едир.

ЛӘЗЗӘТЛИ ӘРЗАГ ТӘҺЛҮКӘДӘДИР

Франсызларын ләззәтли хөрәји тәһлүкәдәдир. Белә ки, онларын гурбаға пәнчәсиндән һазырладығы ләззәтли јемәји олан бу әрзаг кетдикчә азалыр. Буна суларын чирклэнмәси сәбәб олмушдур. Франсызлар һәр ил 800 милјон гурбаға пәнчәсиндән истифадә едирләр. Һазырда франсызлар гурбағаны Бангладешдән, Индонезијадан алмаг мәчбуријјәтиндә галмышлар.

ПСИХОЛОКИЈАЈА УЈАНДА

Ирландијалы бир психолог иштаһасы пис олан ушаглар үзәриндә тәчрүбә апармышдыр. О, зәнкли бир саат дүзәлдиб ушагларына хәбәрдарлыг етмишди ки, онлар сәһәр јемәкләрини зәнк олана гәдәр јемәсәләр столун үстүндән јемәк јығышдырылачаг вә мәктәбә ач кетмәли олачаглар.

Психологун бу тәчрүбәси ушаглары даһа чох әсәбиләшдирди. Һәмин күн онлар дәрсә кетмәдиләр. Психолог әсәби һалда арвадына: — Зәрәр јохдур, сабаһ һәр шеј гајдаја дүшәр, — дејә чаваб вермишди.

Сәһәри күн бундан пис олду. Ушаглар саата бахыб јемәјә елә ачкөзлүклә киришдиләр ки, нәтичәдә онларын мә'дәси позулду. Ушаглар дәрсдән јенә дә галдылар.

Топлајаны:
О. ОЧАГВЕРДИЈЕВ.

Шекспирин һикмәтли сөзләри

- Аглын күчү илә гышгыр, кинин јох.
- Арзу фикрин атасыдыр.
- Чәкишмә зәифләрин күчүдүр.
- Тәмкинлик игидлијин ән јахшы чәһәтидир.
- Сатгын вә јаланчы адама нифрәт едирәм.
- Һәгигәт ачыг фәалијјәт көстәрмәји севир.
- Горху јаланын даими јолдашыдыр.
- Тәбиәт һејванлара да өз досталарыны танымағы өјрәдир.
- Китаблар мәним үчүн тачдан гијмәтлидир.
- Әсил мәһәббәт дилсиз олур, чүнки һәгиги һиссләр сөздән чох ишлә ифадә олунур.
- Севки заһирән нә гәдәр көзәл вә зарифдирсә, һәгигәтдә о гәдәр сәрт вә амансыздыр.

Топлајаны: Бајрам Мәммәдов.

БИР ҮРӘЈИН ҺӘРАРӘТИ

ҺЕКАЈӘ

ГОЧАНЫН көзләри өнүндә ағаг улдузчуглар јанды-сөндү. Титрәк әлләринә бахды. Сакит аддымларла мәтбәхә кәлди. Сојуг иди. Гоча, нәфәслији кип өртдү. Уча боју, узун голлары белә јердә дадына чатыр. Бир вахт онун голлары өмүр достунун чијинләрини гучагларды. О да кетди. Тәк галды гоча. Бир вахт онун уча боју хитабәт күрсүләриндән көрүнәрди. Тәһвил верди о күрсүләри гоча чаван алимләрә. Чаванлар да унутдулар ону. «Дүз бир һәфтәдир ки, нә кәлән вар, нә кедән. Бирчә Сабир кәлирди. О да јохдур. Гочалыг белә шејдир. Бир заманлар елми әсәрләр јазырдым, рә'ј верирдим аспирантлара, алимләрә. Нә гәдәр кәлиб кедән варды. Бир дәфә рәһмәтлик Чәннәти јалан данышмаға мәчбур етдим. Дедим сорушан олса, де ки, Һидајәт мүәллим евдә јохдур. Инди һеч кәс кәлмир, һеч кәс! Нә олсун ки, сәксән үч јашлы Һидајәт инди јаза билмир, әли гәләм тутмур. Нә гәдәр алим јетишдирмишәм. Мән Әскәр мүәллим дејиләм ки... Ады аләмә сәс салыб, анчаг өзү бир нәфәр дә јетишдирмәјиб. Ејби јох, гој унутсунлар» — деди гоча алим. Кибрит чәкди, газы јандырды, көј рәнкли чајданы јохлады. Сују јох иди. Долдурду. Газын үстүнә гојду, чајданла сөһбәт едирмиш кими деди:

— Сәнин өмрүн мәндән чох олачаг.

Сонра стол архасына кечди, дүнәндән галмыш гәзетләри вәрәгләди. Радиону бурду. Чаван бир гыз биллур сәслә севкилисинә јалварырды:

Кедиб өзкәләрлә кәзмә, амандыр,
Адым ел ичиндә сәнинлә чыхыб.

Гоча радиону сөндүрдү. «Нә олајды мәним үрәјимдәкиләр бир маһны олајды. Ону ләззәтлә динләјәјдим. Маһны гочалардан сөз ачајды. Маһны дејәјди ки, унутмајын гочалары. Сиз дә гочалачагсыз? Унутдулар мәни, унутдулар. Аз галыб. Көчүмү сүрүб кедәчәјәм. Тале мәнә övлад вермәди. Өмрүм боју анчаг онунла фәхр едирдим ки, јетишдирдикләрим övладларымдыр. Онлар да белә. Ејби јох».

Гоча өзү дә тәнкә кәлди жилеј-күзарлы үрәјиндән. «Бәсдир, бәсдир» — деди өз-өзүнә. «Һеч нәјин фикрини чәкмә. Бәсдир үрәјинлә данышдығын».

Ахырынчы сөзү учадан деди вә күчсүз јумруғуну стола вурду. Елә бил ки, гапынын зәнки гочанын јумруғуна бәнд имиш.

Һидајәт мүәллим бөјүк севинчлә јериндән сычрады. Јашына ујушмајан бир чәлдликлә гапыја кәлди: Сабир иди. Вәфалы Сабир. Һидајәт мүәллимин сонунчу аспиранты. Сонбешији. Инди артыг елмләр намизәдидир.

—Сабаһын хејир, Һидајәт мүәллим.

—Ағибәтин хејир, оғул. Бујур.

—Чох сағ олун.

—Кәл, кәл... Кеч ичәри, отур.

—Нечәсиниз, Һидајәт мүәллим?

—Сиз сорушаны, институт мәним гејдимә галаны пис дејиләм.

—Билирсиниз, мән бурда дејилдим. Кәндә кетмишдим.

—Ејби јох. Мән сәндән инчимирәм. Сағ оласан сәни. Елә мәни јад еләјән сәнсән. О бириләр унудублар.

—Унутмајыблар, профессор.

—Профессор демә мәнә. Һәмишә дедијин кими Һидајәт мүәллим де.

—Баш үстә...

—Белә-белә ишләр...

—Өзүнүзү нечә һисс едирсиниз, Һидајәт мүәллим?

—Чох пис! Өлә биләрдим вә... һеч кәс хәбәр тутмазды!

Һидајәт мүәллим елә бил хитабәт күрсүсүндән чыхыш едирди. Әсәбилијиндән бәнизи агаппаг агармышды. Сабир ону сакитләшдирмәк үчүн өзүндән асылы олмајараг ајаға галхды:

—Һамы сизи чох истәјир, Һидајәт мүәллим.

—Бәс нијә хәбәр тутмурлар?!.

—Һәрәнин өз иши, өз күчү... Билирсиниз дә...

—Јох, о дејил. Дүз демирсән. Сәбәби башгадыр. Нә исә...

Сабир чох кәдәрләнди. Рәнки авазымыш, солғун бәнизли Һидајәт мүәллимә јазығы кәлди. Сонра гәлбиндәки бу һисс јени бир дујғуја әвәз олунду. Һидајәт мүәллимин гајғы илә јетишдирдији адамлара нифрәт ојанды үрәјиндә. Һеч инсан да инсаны унудар. Бу дәгигә кедиб һамысыны тапачағам.

Сабир бу дүшүнчәләрлә кетмәјә һазырлашды.

—Һара тәләсирсән, бала.

—Ахшам кәләчәјәм, Һидајәт мүәллим.

—Јәгин.

—Лап јәгин.

—Чох сағ ол.

—Сиз дә сағ олун, Һидајәт мүәллим.

Сабир әввәлчә физика институтуна кәлди. Катибәнин һај-күјүнә мәһәл гојмадан профессор Һәтәмовун кабинетинә ичазәсиз кирди. Һидајәт мүәллимдән хејли данышды вә әлавә етди:

—Әлбәттә, лап бу дәгигә зәнк еләмәк лазым дејил. Баша дүшәр ки, мән кәлиб, ја зәнк вуруб бир сөз демишәм.

Һәтәмов разылашды. Сабир, Һәтәмовун кабинетиндән чыхыб университетә кетди. Ләтифә мүәллим дәрсдә иди. Зәнки көзләди. Ләтифә мүәллим Сабири көрәндә тәәччүбләнди.

—Һә... Салам. Көрүнмүрсән, балам, һардасан?

—Елә көһнә јердә.

—АПИ-дә?

—Бәли...

—Чох јахшы. Әввәлчә дә көрүм, евләнмисән, ја јох?

—Һәлә јох. Билирсәнә сизи нијә нараһат етмишәм? Мән инди Һидајәт мүәллимин евиндә идим. Киши өзүнү јахшы һисс еләмир. Биз дә һеч биримиз ону арајыб ахтармырыг. Дејир бир һәфтәдир нә кәлән вар, нә зәнк вуран. Ахы, онун гоһум-әграбадан да һеч кәси јохдур. Бу тәзә евләрдә дә гоншунун гоншудан хәбәри олмур. Әлбәттә, һәр јердә белә дејил. Көрүнүр Һидајәт мүәллимин јашадығы бинада беләдир дә...

Ләтифә тутулду, көврәлди:

—Доғрудан да биз вәфасызыг, Сабир. Амма билирсән, бир шеј дә вар ки, инди һәјат сүр'әт демәкдир. Вахт чатмыр. Иш, хөрәк һазырламаг, палтар јумаг, ушаг... Јүз дәнә дәрд-сәр вар. Һеч кәси гынамаг олмаз. Инанырсан, Сабир, ән јахын достумун, рәфигәмин анасы рәһмәтә кедиб, бу күн дәфндир, кедә билмирәм.

—Кетмәк лазымдыр, Ләтифә мүәллим.

—Ахы дәрсим вар.

—Ичазә алын. Сонра ахы... достунуз сиздән өмүрлүк күсәр.

—Еһ... Сабир, бирини билирсән, бирини јох. Нә исә, архајын ол, мән елә бу күн Һидајәт мүәллимә зәнк вурарам. Профессор Бахышова да де. О да кишинин јетишдирмәсидир.

Сабир, профессор Бахышову евиндә тапды. Јатмышды. Тәнбәл-тәнбәл дуруб гонаг отағына кечди вә:

—Сән демә, мән дејим нијә кәлмисән,—деди. Јәгин сизин кәндиниздән Бакыја охумаға кәлән олачаг. Инди дән һазырлыг көрүрсән.

Сабир пәрт олду:

—Бу, нә сөздүр?

—Тапмадым демәк.

—Хејир. Мән Һидајәт мүәллимә көрә кәлмишәм јаныныза.

—Һансы Һидајәт мүәллим?

—Сизин Һидајәт мүәллиминиз.

—Һә... дејә Бахышов сағ әлини дал башында кәздирди. Нә олуб ки? Јохса...

—Јахшыдыр. Анчаг һеч биримиз ондан хәбәр тутмуруг.

—Ону дүз дејирсән. Һаггын вар. Мән дүз сөзүн габағында һәмишә лоббеј демишәм. Дүз дејирсән, атам. Дүз дејирсән, гардашым. Нечәдир Һидајәт мүәллимин телефону? Зәһримар јаддаш да корланыб.

Сабир кағыз-гәләм чыхарыб нөмрәни јазды вә сағоллашыб күчәјә чыханда өз-өзүнә:

—Бу күнлүк бәсдир,—деди. Јохса киши баша дүшәр. Сабаһ да Фәрәуллајеви, Ордуханову, Гурбанованы көрәрәм. Сабир көрдүјү ишдән чох разыјды. Үзү-көзү күлүрдү. «Демәк Һидајәт мүәллимин үрәјиндә јаранан һисси—унудулмаг дујғусуну јох едәчәјәм»— дејә Сабир фәрәһләнди.

...Һидајәт мүәллим мәтбәхдә јемәк һазырлајаркән телефон зәнк чалды. Тәәччүблә телефона бахды. Чәлд кәлиб дәстәји көтүрдү. Һәтәмов иди. Һидајәт мүәллимин јетишдирмәси. Телефонда күр бир сәс ешидилди:

—Һәр вахтыныз хејир олсун, профессор.

—Ағибәтиниз хејир олсун!

—Таныдынызмы?

—Бәли, јолдаш Һәтәмов, сизсиз?

—Бәли, профессор мәнәм. Көзәл «слух»унуз вар.

—Нә әчәб сиздән?

—Профессор, дејирәм, бәлкә бир гуллуг...

—Чох сағ олун.

—Јенә дә.

—Чох сағ олун.

—Бәлкә тапылмајан дәрман-зад лазым олду.

—Чох сағ олун.

Гоча дәстәји јеринә гојду. Чијинләрини чәкди. Телефон јенә зәнк вурду.

—Ләтифәдир, профессор.

—Оһо... Сиздән нә әчәб...

—Нә данышырсыныз, профессор. Һеч сизи унутмаг олар. Сиз корифејсиниз. Сизин лексијаларыныз һәмишә...

Гоча Ләтифәнин сөзүнү јарыда гојду.

—Јахшы, сиз нечәсиниз?

—Лап јахшы, профессор. Ушагларын атасы докторски еләјәчәк, Москваја кедиб. Ушаглар да бөјүјүрләр дә...

—Зәнк етдијинизә көрә чох сағ олун.

Гочаны үчүнчү зәнк сәси диксиндирди. Бу дәфә зәнк едән Бахышов иди.

—Мәнәм, ај профессор, Бахышовдур.

—Нә әчәб сәндән?

—Бир мәгаләм вар. Истәдим бахасыз, көндәрим ми сизә?

—Нә мәгалә?

—Москвада чыхыб. Рә'јинизи билмәк истәјирәм.

Мән ону автографла көндәрәчәјәм сизә. Бир дәнә дә тәзә мәгалә үстүндә. Јахшымы, профессор?

—Јахшы.

—Биз сизи һеч вахт унутмуруг, профессор!

—Чох сағ олун...

Гоча дәстәји јеринә гојду. Башыны булады.

...Ахшам Һидајәт мүәллим Сабири севинчлә гаршылады. Үзбәүз отурдулар. Һидајәт мүәллим күләр көзләрини Сабирин ипәк кими јумшаг сачларында, гонур көзләриндә, енли күрәкләриндә кәздирди вә:

—Сән јахшы инсансан, Сабир,—деди. Анчаг... мәнә тәшкил едилмиш зәнкләр лазым дејил.

Бир үрәјин һәрарәти бәсимдир. Сәнин үрәјинин.

Агшин БАБАЈЕВ.

БИЛИРСИНИЗМИ?

Рус јазычысы А. С. Грибоједов физика-ријазијјат факултәсини битирмишдир.

• • •

Илк дәфә веркүлү ријази ишарә кими Шотландија ријазијјатчысы Чон Непер (1548—1620) ишләтмишдир.

• • •

Вурма вә бөлмә ишарәләрини илк дәфә көркәмли алман ријазијјатчысы Г. Лејбнис тәклиф етмишдир.

• • •

Онлуг кәсри биринчи дәфә Сәмәргәнд ријазијјатчысы Гијасәддин Каши Чәмшид (XV әср) ишләтмишдир.

Топлајаны: Т. АҒАЈЕВ.

ОКЕАН МӨ'ЧҮЗӘСИ

ҺӘМИН күн һава сакит вә күнәшли иди. Јапон балыгтутан кәмиси «Дзујио-мару» адәти үзрә Јени Зеландијанын Кристчјорч шәһәринә тәрәф сују јарыб кечирди.

Күнортаја јахын гу гушлары өз новбәсиндә охумаға башладылар. Бирдән һәјәчан зәнки иш вахты олмајан адамлары да көјәртәјә атылмаға мәчбур етди. Ох кими дартылмыш тора дүшмүш күмүшү рәнкә чалан балыгларын арасында нәһәнк бир шеј гаралырды. Бу, фантастик бир һејванын силуетини хатырладырды.

Тору ачдылар. Горхунч тапынтыны јахшы көрмәк үчүн кранла јухары галдырдылар. «Гәнимәтә» јахын кәлән һәвәскар олмады. Она көрә ки, сирли һејванын үфунәтли ији һеч кими она јахын кәлмәјә һәвәсләндирмәди. Буна бахмајараг тапынтынын рәнкли фотошәклини вә лазыми өлчүләрини көтүрдүләр. Балыгтутан компанијанын нүмајәндәси М. Јано онун һиссәләринин шәклини чәкди.

Өлчүләрә көрә һејванын узунлугу 9 метр 60 сантиметрә, ағырлығы 2 тона јахын иди. Онун јахшы горунуб сахланмыш башы, 4 ајдын көрүнән үзкәчи варды. Сәһијјә бахымындан команда үчүн вә балыг ову үчүн тәһлүкәли олдуғуну јәгин етдикдән сонра капитанын әмрилә ону кәминин бортундан атдылар. Әввәлчә елм үчүн гијмәтсиз олан експонатын әвәзинә фотосәнәд, шәкил вә јазылы тәсвир алдылар. Бу тәбии тапынты палеозоологлары шок һалына кәтирди.

Америка гәзети «Интернешнл һералд трибјун» Јапон милли елми музејинин зоолокија тәдгигаты програмынын баш редактору, профессор Јесинори Имаидзумидән кәтирдији ситатда көстәрир ки, о, нә балыг, нә балина, нә дә һәр һансы мәмәли һејвандыр. О, рептилијадыр, онун шәкилләри һәмин һејваны плезиозавр һесаб етмәјә әсас верир.

Плезиозаврларын үзән нәһәнк кәртәнкәлә олдуғуну вә онун 100 милјон ил бундан әввәл јашамыш олдуғуну јада салсаг дејиләнләрин мә'насы ајдын олар. Инсанлар үчүн бу мүһүм тапынты тәсдиг едир ки, плезиозаврлар һеч дә тәләф олмајыб, пуча чыхмајыб. Ола билмәз ки, бу күнә кими дә јалныз бири галмајыб, демәк онлар груп һалында олмалыдырлар.

«Интернешнл һералд трибјун» гәзетинин елми ичмалчысы јазыр ки, әкәр белә исә чанлы плезиозаврын варлығы елми сенсасијанын јүзиллији сајыларды.

Инди суда 8 Јапон кәмиси үзүр ки, бәлкә тора һәмин тапынтынын галыглары вә ја чанлы нүмунәләри дүшә.

Рус дилиндән тәрчүмә едәни:
Шүкуфә МУСТАФАЗАДӘ.

Редактор Ш. Т. СӘФӘРОВ.

Азәрбајчан ССР Маариф Назирлијинин әмәкдашларындан В. Маһмудов, Һ. Маһмудов, Т. Мустафајева, Ј. Осипов, М. Сәфәров, А. Ибраһимов, К. Кәримов, Ә. Агајев, А. Абдуллајев, Д. Салеһов, Н. Надиров, Л. Вәлијев, Ш. Бајрамов иш јолдашлары Ч. Абдуллазадәјә, анасы
СӘМАЈӘ ХАНЫМЫН
вәфаты мүнасибәтилә башсағлығы верирләр.

Бакынын Ленин рајонундакы 75 нөмрәли мәктәбин педагожи коллективи иш јолдашлары Шәфигә Ширинованаја, атасы
ҺИЛАЛ ШИРИНОВУН
вәфаты мүнасибәтилә дәрин һүзнлә башсағлығы верир.

2 нөмрәли республика хүсуси јардымчы интернат-мәктәбин педагожи коллективи Чаһанкир Абдуллазадәјә, анасы
СӘМАЈӘ ХАНЫМЫН
вәфаты мүнасибәтилә дәрин һүзнлә башсағлығы верир.

«АЗӘРБАЈЧАН МҮӘЛЛИМИ»
66802
ҮНВАНЫМЫЗ: Бакы, 370016. Һөкумәт еви, 11-чи мәртәбә, отаг № 1104. ТЕЛЕФОНЛАР: редактор муавини вә мәс'ул катиб 93-69-44, мәктәб вә хәбәрләр шө'бәләри 93-89-03, партија һәјаты, рәһбәр маариф органлары, әдәбијјат вә инчәсәнәт шө'бәләри 93-79-05, коммунист тәрбијәси, мәктәбәгәдәр вә мәктублар шө'бәләри 93-17-60, корректор шө'бәси 37-46-93, әлавә 3-50.
ФГ 16732
БАКЫ ШӘҺӘРИ, «КОММУНИСТ» НӘШРИЈЈАТЫНЫН МӘТБӘӘСИ.
г. БАКУ, ТИПОГРАФИЯ ИЗДАТЕЛЬСТВА «КОММУНИСТ».
Сифариш № 7827